GLASUL MINORITĂȚILOR

Anul II | Luna Mai 1924 | Nr. 5

Nu e permis a trânți viitorul.

De **Árpád Paál.**

În liceul maghiar din Arad, degradat la școală particulară, din 830 elevi, 95 la sută au fost trântiți de către comisiunea examinătoare, delegată dela liceul de stat român. Între altele amintim și aceea, că această examinare cam brutală i-a costat pe părinți peste 200 mii Lei, sumă plătită ca taxă de examen. În deosebi accentuăm însă surprinderea neplăcută, spaima și disperarea alor aproape 800 familii maghiare, mai dureroasă ca orice cheltuială pecuniară. Este mai dureroasă ca orice, împingerea numeroaselor odrasle în nesiguranță, descurajarea dela învățământ și gonirea lor din credința producătoare de viitor a școalei. E înfiorător acest chin tragic, care trebue să cutremure sufletele tuturor părinților și copiilor, cari sunt jertfele acestor examene.

E sigur, că procentul exagerat al copiilor căzuți la examene nu e o întâmplare naturală. În fine într'un oraș cultural, copiii unui oraș renumit pentru intelectualitatea lui, chiar și numai în urma influenței vetrei părintești, au adunat atâtea cunoștințe, ca să nu cadă la examene aproape în totalitatea lor. Apoi în școala aceea au propus profesori, demni de cultura orașului Arad, despre cari a presupune, că timp de mai multe luni nu ar fi putut da ceva știință copiilor, este imposibil. Nu și nu; aci n'au căzut copii, sau profesorii unei școli secundare maghiare, ci un regim extraordinar de rău, care s'a prezentat ca nefiind capabil de viață, ca împiedecând viața. Acest inconvenient poate fi bun pentru a duce la disperare copii și părinți, poate fi bun să ridice pretexte în contra școalei cu rădăcini

vechi şi iubite, dar nu serveşte în nici un caz chestia umanităţii faţă de copii şi a iubirei răspânditoare de ştiinţă. Inconvenientul acesta poate fi o polifică îngrozitoare şi mâncătoare de copii, dar nu o cultură, care se osteneşte pentru copii.

Să privim niţel mai adânc în voinţa de viaţă instinctivă a sentimentului oamenilor şi popoarelor. Trebue să constatăm, că orice mişcare sufletească dela dragoste şi până la ştiinţă, orice produs material dela simpla răcăire a pământului până la cel mai complicat sistem de muncă e numai pentru aceea, fiindcă prezentul vrea să crească copii pentru viitor şi vrea să provadă copilul cu posibilităţile, cu modalităţile materiale şi sufleteşti pentru viaţă. Acest instinct colosal e natural; tot acela, ce ar vroi să sugrume în mod preventiv viaţa copiilor, este o perversitate crudă. Şi soartea popoarelor depinde dela aceea, ca să se afirme îmboldurile naturale şi încolţirea popoarelor, ca să nu o îngheţe perverzităţi excepţionale. De aci urmează, că şi învăţământul copiilor e mai mult, decât să se poată sugruma prin politică, fiindcă în învăţământ bate inima vie a temerei şi a voinţei viitorului. Cel care vrea să împiedece, să nimicească acest învăţământ, acela peste inima generaţiei de azi înfige pumnalul său în creerul ştiinţei viitorului. Acela, la drept vorbind, ucide, omoară copii.

S'ar putea zice la aceasta, că nu se vrea altceva, decât a creşte copiii conform plăcerei şi voinţei altei naţiuni, decât aceea, de care ţine copilul. Pentru aceasta vor a face imposibilă educaţia acelui popor conform spiritului şi limbei sale. Pentru aceasta trântesc până la 95 la sută pe cei ce învaţă în acel spirit şi în acea limbă. Vor o cultură unitară şi dacă naţiunea respectivă nu cedează copii în favorul acelei culturi, atunci merită peirea. Deci prin trântirea celor 95% se atrage numai atenţia generaţiei viitoare asupra peirei ce o să vie.

Da, dar este o greşală la baza acestei afirmaţiuni. Un popor cu spiritul şi limba lui, cu cultura desvoltată în acelea, este ceva natural. Este un organism în armonie sufletească şi trupească, care îşi are legile sale de evoluţie, din cari orice abatere poate avea fatale urmări tragice. Şi dacă copilul vreunei naţiuni îl facem să iasă, sau chiar îl smulgem din direcţia acelei evoluţii, aceasta e un risc, o incercare, dacă copilul rupt depe creanga sorţii naţiunei sale, va mai putea trăi? Cultura unitară o dă armonia culturei diferitelor naţiuni şi nu aceea, ca să

nimicim una dintre ele. Pentru desvoltarea armoniei e nevoie, că fiecare cultură fazele sale de evoluție să le poată preda copiilor săi. Dacă nu este acest început, ba chiar se înlocuiește cu trânteală de 95 la sută și cu aceea, ca învățământul se face imposibil, atunci se pune piedecă generației de azi, de a planta sufletul său în generația sa viitoare. Prin aceasta se produce un gol în formarea cursului de viață a unui popor, iar' acest gol însemnează mizerie, deces sufletesc și depravare și nu duce viitorul acelei popor la cultura unitară de nivel înalt, ci elimină brusc din calea progresului acest viitor.

Cazul din Arad poate avea numai valoarea morală, că surprinderea îngrozitoare va putea aduce lumină asupra răutății sistemului aplicat. Va putea aduce lumină nu numai la cei pasivi, dar și la aceia, cari sunt activi în chestie. Acești activi se vor putea resgândi, ca întrucât doresc să servească cultura universala a omenimei, aceasta nu o vor putea duce la sfârșit prin impiedecarea învățământului, prin cauzarea suferințelor sufletești unui popor, îngrijit de soartea copiilor săi, ci că prin aceste va rezulta tocmai contrariul. Și dacă doresc a lucra după gândurile mari ale idealului lor național, aceasta se va ajunge nu prin nimicirea altor idealuri naționale, nu prin sugrumarea acelora, ci prin aceea, că vor crea o viață intelectuală proprie atât de înaltă, încât acea va putea fi generoasă față de viața și viitorul intelectual al celorlalte popoare. Pentru cucerirea sufletelor, aceasta generozitate e calea aptă și nu impingerea viitoarelor generații în sforțări, în încercari și în temerea permanentă de nesiguranță.

Privind interesele școlilor maghiare din punctele de vedere adîncimii sufletelor și din instinctul, iubitor de copii, al popoarelor, evident vom găsi pe ambele părți modalitatea cea mai aptă pentru o eși din aceste sisteme școlare forțate. Aceste forțări aduc cu sine, că școlile renumite și bine bazate numai degradate la rangul de școli particulare și esupuse la voia sistemelor de examinare necunoscute pot funcționa. Școala desbrăcată din caracterul ei familiar și călduros, ajunge în puterea rigidităților capricioase, unde nu cunosc copilul, nu cunosc intimitățile drăguțe ale capacității lui, ci pun numai întrebări fără milă.

Școlile fiind isvorite din sufletul popoarelor, numai stând totdeauna în aproprierea lui, vor putea da copilului cultura pentru

viitor. Autonomia iubirei părinților trebue să se afirme totdeauna în toate școlile. Ingrijirea, dragostea și apropierea sufletului părintesc trebue să aducă căldura internă și roadele funcționării școlilor. Dacă școala se depărtează, se sustrage acestora ori se izolează de aceasta, atunci viitorul care se încălzește în ea, se trântește fără întrebări. Nu e permis să vedem astfel de lucruri triste. Trebue școală, unde nu examinatori necunoscuți pun întrebări ingrozitoare și cu mare neincredere, ci școli, unde copilul se interesează, el întreabă și este convins că la întrebarea lui va primi un răspuns, care îi va aduce folos pentru întreaga viață. Trebue să ajungem timpul când vom avea astfel de școli ale sufletului, și cari izvoresc din iubire, și-atunci generația de azi a popoarelor va lasă ca bază de cultură un suflet liniștit viitoarei generații.

Dar', dela încălzirea aceasta culturală, dela aceasta largă întemeiare de viitor, stă departe trântirea alor 95 la sută. Dar asupra celora, cari au procedat astfel, stă un sistem și acest sistem are diriguitori. Diriguitorii sistemului trebue să recunoască odată eroarea lor, și caracterul dușmănos pentru popoare, al sistemului. Iar' cei, cari au suferit și sufer pe urma acestui sistem, să nu cadă în disperare. Trântirile nenaturale totuși nu sunt norme pentru viață, numai atunci când cădem în disperare. În loc de disperare trebue să învățăm, să știm tot mai mult și să cautăm condițiunile de viață peste notele cari trântesc. Asupra școalei formale, în conștiința sufletelor și în încurăjarea reciprocă a iubirei părinților și copiilor, trebue să se creeze o școală specială pentru viață. Da: o școală pentru viață. Dacă trântește copii nostri un sistem greșit școlar, să nu fie posibil căderea lor în viață.

Această gazetă se redactează de aparținătorii minorității maghiare. Deoarece însă credința noastră este, că chestiunea minorităților prezintă un interes general, cu plăcere dăm loc oricărei comunicări privitoare la minoritățile de rasă, religiune și de limbă.

S'a înfiinţat Asociaţiunea Românească pentru Liga Naţiunilor.

Ziarele din Bucureşti aduc ştirea despre înfiinţarea unei Asociaţiuni, care pe noi, minoritarii, ne interesează pe deaproape. La 16 Aprilie a. c. — spun rapoartele ziarelor — şi-a ţinut adunarea constitutivă Asociaţiunea Românească pentru Liga Naţiunilor.

La adunarea constitutivă a prezidiat d-l profesor Toma Ionescu şi la ea au participat membrii consiliului şi ai comitetului executiv ai Asociaţiei, desemnaţi dintre fruntaşii vieţii intelectuale şi politice române. Preşedintele Asociaţiei în cuvântarea sa de deschidere a lămurit pe scurt rolul Asociaţiei. „Este — a spus d-sa — un organ de opinie publică şi ca atare el se adresează celor mai largi cercuri ale populaţiei, fără deosebire de convingeri politice sau de clasă, pentru a propaga ideea pacifică a Ligei Naţiunilor." Face apel apoi la toţi aceia, cari doresc să vadă Liga Naţiunilor cât mai aproape de scopurile ei ideale, să se înscrie în Asociaţia românească.

Noi, minoritarii, pe cari ruinele încă fumegătoare ale lumii dispărute, soartea noastră precară şi viitorul dubios ne dispune mai mult pentru această idee, salutăm cu bucurie naşterea pe pământul românesc a acestui organ social al păcii. Psichologiceşte se poate înţelege dorul nostru mai intenziv de pace, fiindcă noi, jertfele ideei naţionale, noi simţim în măsură mai mare insuficienţa idealului naţional faţă de toate problemele sociale ale veacului şi necesitatea unei idei mai cuprinzătoare.

La noi găsesc deci un răsunet deosebit cuvintele d-lui rector Emil Pangrati, rostite la adunarea constitutivă: „Trebue să înţelegem, că deasupra sentimentelor de neam există şi un alt ideal, mai abstract, acela al păcii şi al solidarităţii popoarelor."

Aşa simţim, că leagănul acestor idei generale, al păcii mondiale a popoarelor se găseşte în instituţiile internaţionale, de cari dorul de pace al popoarelor a înfiinţat deja în ultimul deceniu al secolului trecut, iar mai târziu sub influenţa groazelor şi învăţămintelor războiului mondial le-a perfecţionat prin

noui instituțiuni. Cea dintâi e Uniunea Interparlamentară, iar între cele înființate mai târziu, organul oficial: Societatea Națiunilor și pentru sprijinirea aceleia, asociațiunile și ligile înființate cu scop analog de către națiuni, cari au găsit un organ social de centru în Uniunea Asociațiunilor pentru Societatea Națiunilor. Asociațiunea română pentru Societatea Națiunilor, înființată acum, vrea să iee parte din această uniune.

Formațiunea nu e nouă în viața publică a României. Din cuvintele rostite de d-l Emil Pangrati aflăm, că a mai existat în trecut o asociațiune cu scopuri analoge, dar care după o activitate scurtă s'a desființat. Reportajul ziarelor nu amintește motivul, ce a determinat desființarea acestei instituțiuni, demne de soartă mai bună. Poate că indiferența publicului românesc cu care a primit instituțiunea nouă. D-l Emil Pangrati aceste le reproșează societății române și accentuiază, că trebue învins acest scepticism și această indiferență.

Împărtășim vederile d-lui Emil Pangrati, fiindcă orice indiferență, orice scepticism, care se manifestă față de instituțiunea începătoare, dar de mare speranță pentru pacea națiunilor, pe de o parte este nedreaptă, pe de alta și neîntemeiată.

Dacă cercetăm evenimentele sociale și politice ale timpurilor prezente din punctul de vedere al filozofiei istoriei, vom constata ușor, că trăim timpurile *puterei pumnului* între națiuni, în care chestiile litigioase le rezolvă armele în favorul celui mai tare. Dacă în această privință există chiar vre-o excepție, aceea e atât de rară și se referă la chestii atât de neimportante, încât nu schimbă de loc caracterul timpului.

Ideea stăpânitoare a timpului: ideea națională, lucrează cu mijloacele atât de îngrozitoare ale nimicirei vieții, încât pe lângă aceste pare a fi naivitate cugetul păcii mondiale a națiunilor. Aceasta e cauza scepticismului la popoare, fiindcă văd, că față de arzenalele spiritului distrugător, idealul păcii stă fără sprijin și desarmat. Dar prezintarea faptelor în felul acesta se bazează pe o apreciere falsă. Fiindcă idealul păcii nu stă desarmat, deoarece acolo stă lângă el cea mai puternică armă a vieței: evoluția.

Dacă urmărim cursul evoluției și fazele ei dela omul primitiv al timpului anteistoric până la omul civilizat, care lucrează cu arma puternică a științei, este imposibil a nu ne opri la adevărul social-filozofic, decurgător din evenimentele istorice,

care se prezintă în faţa noastră prin schimbarea temporală a omului şi cu el a concepţiei, a lumii lui morale şi psichologice. Ori timpul nu s'a schimbat; acelaş soare îşi aruncă razele pe noi, pe acelaş pământ stăm azi, ca omul timpurilor antemilenare. Chiar şi împrejurările externe sunt la fel, în înţelesul, că parte din ele sau au stat în serviciul progresului, ori s'au putut încadra în acela, iar partea cealaltă a fost sau a putut deveni periculoasă pentru progres. S'au schimbat numai modalităţile, prin cari omul promovează chestia progresului şi în schimbarea aceasta a modalităţilor se oglindeşte omul schimbat în mentalitatea sa morală şi în viaţa sa sufletească.

Şi chiar fiindcă omul prezentului nu-şi poate închipui modalitatea, prin care s'ar putea elimina chestiile litigioase ivite între naţiuni şi state fără arme, acesta e motivul principal al scepticismului faţă de pacea între popoare.

Să ne gândim însă la cavalerul evului mediu, când domnea dreptul pumnului, la cavalerul, care prin puterea armei sale atăca averea vecinului, presupus mai slab, şi la speculantul de bursă al zilelor noastre, care şezând la biroul său, cu un calcul rece, prin un atac de bursă bine pregătit, caută să obţie foloase din pierderea altora. La urma-urmelor, nu e deosebire între ei. Şi unul şi altul are de scop câştigarea averei altora. Dar în modalitatea de executare este o deosebire a evoluţiei, fiindcă ce s'a considerat de natural în epoca puterei pumnului, înainte de a se desvolta puterea centrală şi anume că cineva să ajungă la avantajii materiale prin sabia sa, dela care faptă nu s'a reţinut nici chiar cavalerul cel mai distins, astăzi se numeşte tâlhărie, pentru care cel ce o comite, va suporta pedepse, pe când bursierul îşi poate face mereu, neconturbat calculaţiunile sale, prin cari atacă averea altora. Iată un exemplu de schimbarea mentalităţii omeneşti, a judecării morale a modalităţilor. În faţa cavalerului evului mondial s'a părut de imposibil ajungerea la acelaş scop prin alte mijloace, decât prin sabia sa.

La aceasta se referă Normann Angel în opul său renumit „Războiul e o afacere proastă", când zice: „Strămoşii noştri tocmai atât de greu ar fi putut să creadă aceea, că averea şi viaţa lor s'ar putea asigura şi prin alte mijloace, decât prin puterea lor brutală, cum nu crede patriotul zilelor noastre, că şi ratate internaţionale ar putea asigura existenţa naţiunilor."

Aşa suntem şi cu teoria războiului în timpurile de azi.

E principiu cardinal al filozofiei sociale, că fiecare periodă de evoluţie îşi conţine germenele rezolvirei problemelor, cari le-a scos la iveală, dar pentru rezolvirea cărora s'a dovedit de neputincioasă.

Astfel de instituţiuni în germine sunt instituţiile de pace ale timpurilor de azi, cari ar avea chemarea să elimineze conflictele de război.

Înainte cam cu 8 secoli, a trăit omenimea o perioadă în câtva asemănătoare celei de azi. Deosebirea între perioda aceea şi cea de azi, e numai de evoluţie. Atunci — cum amintisem deja — puterea individuală a pumnului era dominantă, care sprijinindu-se pe forţa brută şi pe sabie prin tendinţele nelimitate de a se afirma, a răsturnat principii de drept şi de religie, dacă interesele ei aşa cereau. Şi când puterea pumnului prin neînfrânarea sa a periclitat cursul evoluţiei sociale, din sânul evului s'a născut formula mântuitoare: „Treuga Dei" (Pacea lui Dumnezeu.) În fond însemna atât, că dela seara zilei de Miercuri până Luni dimineaţa în fiecare săptămână înceta puterea pumnului. Precum instituţiile de pace ale timpului prezent, aşa şi „Treuga Dei" stătea modestă în faţa puterei pumnului şi a sabiei. N'avea nici ea altă armă, decât credinţa în legea evoluţiei. Evoluţia vieţei a scos-o la iveală ca necesitate de progres, a trebuit deci să aibă rost în desfăşurarea cursului social.

La lumina evenimentelor istorice astăzi vedem deja, că din germenul modest al „Treugei Dei" s'a desvoltat mai târziu ordinea asigurării vieţii şi averei, care este baza principală neapărat de lipsă, a statelor moderne. Istoria deci ne oferă o dovadă puternică nouă, cari avem credinţă în ideea păcii între popoare, precum şi în întruparea embrională a acestei idei, în instituţiile de pace de azi.

Dorinţa noastră de pace nu se opreşte la ideile psihologice, ci sprijinită de faptele istorice şi principii social-filozofice întră în lumea posibilităţilor. Chiar pentru aceasta trebue să eşim din lumea teoretică a păcei omenimei şi să păşim pe terenul faptelor. Trebue să sprijinim orice mişcare, care tinde la realizarea acestui ideal al păcii. Trebue să oferim deci sprijinul nostru Asociaţiunei Române pentru Liga Naţiunilor.

Apelul preşedintelui, care se adresează celor mai largi cercuri ale populaţiei, cere numai sprijinul societăţii „fără deosebiri de convingeri politice sau de clasă", deci nu se adre-

sează direct şi minorităţilor. Se poate înţelege aceasta, fiindcă statutele Uniunei Asociaţiunilor pentru Societatea Naţiunilor îngădue minorităţilor şi organizarea separată, cum e şi faptul în Cehoslovacia şi Estonia.

Că minorităţile noastre au uzat până acum de acest drept, se poate înţelege din situaţia lor politică încurcată. Ar fi fost aceasta o încercare grea din partea lor, fiindcă ar fi putut creşte eventual neînţelegerea şi terenul diferendelor. Dar astăzi deja, când naţiunea majoritară şi-a înfiinţat organul ei de pace, aşa credem, că şi organizarea minorităţilor ar putea ajunge în stadiul de realizare. Cu drept credem, că vom găsi la această organizare sprijinul societăţii române, care a făcut primul pas în această direcţie.

La aprecierea dorinţei de pace a naţiunei române este indiferent, dacă rădăcinile ei se întind în adâncimea societăţii române, sau dacă ea se bazează pe cumpănarea înţeleaptă a situaţiei externe.* Tocmai atât de indiferente sunt din punctul de vedere al scopului şi atacurile unor organe de presă românesti, cari în serviciul intereselor de partid, critică neglijenţa comisă în trecut de guverne.

E important numai atât, că societatea română a eşit pe teren pentru a înfiinţa organul social al păcii în scopul de a propaga ideea păcii.

Pentru aceasta, când salutăm călduros şi îi urăm la activitate mult succes organului social român al păcii, totodată ne adresăm societăţii române, din care s'a născut această instituţiune, să binevoiască a sprijini cu toată puterea sa şi cu greutatea sa morală minorităţile în a putea înfiinţa organizaţiuni cu scopuri analoge.

Sperăm aceasta, fiindcă atât pentru idealul păcii, cât şi pentru apreciarea situaţiei externe a României nu poate fi indiferent faptul, că orice mişcare, care ar tinde de din afară la conturbarea păcii se va izbi de dorul de pace solidar al minorităţilor României. —rom.

* Cu aceasta se ocupă d-l Bacalbaşa în *Adevĕrul* din 27 Aprilie.

Burdismul.

De **Dr. Elemér Jakabffy.**

În luna Martie a încetat din viață un bărbat român, care înainte cu două decenii ajunsese la un rol însemnat în viața politică maghiară.

Constantin Burdia era numele fiului de țăran, care din sergent de stradă a ajuns consilier de curte și deputat și care a reprezentat un tip și sistem, care după el se numise: burdism.

Principiul fundamental al acestuia e: valorificarea individuală, posibilitatea de a ajunge la favoruri materiale; în interesul reprezentării mai ușoare a unelor grupuri, a intereselor economice și culturale ale unor regiuni se pot jertfi și mărețele principii naționale, se pot trada conducătorii chemați și se poate trada individul aparținător minorității etnice, devenind unealtă în mâna guvernului majoritar șovinist.

Înainte cu un deceniu și jumătate guvernul maghiar spera, că va avea rezultate serioase din burdism. Și-a închipuit, că dacă își câștigă câțiva români, cum erau Burdia, Mangra și alții, prin ei și cu ei va rezolvi mai ușor chestia naționalităților.

Pentru aceasta pe Mangra l-a așezat în scaunul de metropolit și s'a făcut, că nu observă afacerile lui Burdia și consorții, prin cari ei au ajuns la averi de milioane, dar cari au fost condamnate de toată lumea cinstită.

Rezultatul: o desamăgire amară!

Massele românilor au rămas lângă fruntașii lor adevărați, guvernul numai prin terorizare a putut să-i ajute pe burdiști la mandate de deputat — ceeace mergea mai cu greu, decât a impune alegătorilor români chiar alegerea unui ungur cinstit — *idealul național român a învins și Burdia a încetat din viață* abandonat, uitat și fără doliul compatrioților săi.

*

Guvernul cehoslovac a operat în timpul din urmă cu d-nii Csánky — Neumann.

A crezut, că va putea rupe unitatea maghiarilor din Slovacia și Rusinco, dacă își câștigă câțiva conducători, cari să formeze apoi un partid nou.

Alegerile din Rusinsco au dat răspuns nimerit la această încercare: d. Csánky se poate retrage nimicit de pe terenul vieţii publice.

Minoritatea germană din România s'a împărţit în diferite grupuri. Saşii, şvabii din Banat, germanii din Bucovina şi Besarabia au ajuns sub imperiul nou cu diferite trecuturi şi mentalităţi.

De noua formaţiune de stat la început saşii stăteau mai aproape, iar şvabii mai departe. Diferinţa aceasta cu timpul însă s'a eliminat spre a da loc la o idee unitară minoritară, care îşi apară drepturile şi exîstenţa în mod conştient.

Şi iată, şi la germani se prezintă un Burdia, Csánky, în persoana d-lui Dr. Mihail Kausch.

Când proiectul de lege prezintat ameninţă cu peire toate şcolile minoritare şi toate forţele minorităţilor se pregătesc la o luptă disperată, d. Kausch găseşte de nimerit a denunţa, a da sprijin moral atacurilor senatorului Bianu şi a trada pe conducătorii chemaţi ai germanilor.

Soartea meritată şi-a ajuns-o şi el. Exclus fiind din cadrele partidului, timbrat nu numai de către conducătorii germanilor din Banat, în contra cărora a conspirat, dar şi de către întreaga opinie publică germană din România; acum nu mai e nevoe să joace în ascuns, acum poate adera în mod public la guvernul, pe care îl găseşte atât de folositor poporului său.

Nu numai înţelegem, dar şi aprobăm în măsură deplină, dacă conducătorii minorităţilor caută a afla înţelegere la guvern. Şi condamnăm în chipul cel mai hotărît o politică minoritară, care se aşează pe punct de vedere intransigent – şovinist. Dar în această greşală fruntaşii germanilor n'au căzut nici când şi nici nu vor mai cade.

D. Dr. Kausch deci motiv obiectiv şi plângere bazată nu poate avea.

*

După toate acestea, oare mai trebue să amintim pe cei doi *Géza*, ai noştri?

Auzim, că d. senator Szőts a intentat deja 11 procese de presă pentru a-şi cârpi onoarea. Noi nu-i vom da motiv la al doisprezecelea. Mai bine închidem rândurile cu un adevăr politic: naţiunile se pot vinde, se poate primi chiar şi preţul vânzării, dar a livra o naţiune, încă nimenea n'a fost în stare.

Caracterul averilor bisericii catolice.

De **Ludovic Brősztel.**

Caracterul averilor bisericii catolice este o chestie de istorie de drept. Expunerea ei o pretinde fraza aruncată din nou în viața publică, care amintește mereu originea de stat a bunurilor bisericești.

E noroc, că la judecarea faptelor de drept istoric, nu frazele, ci datele istorice sunt decizătoare și că trecutul nu se poate schimba după placul nimănui. Aceste date istorice anume dovedesc incontestabil, că a declara bunurile bisericești de proveniență de stat, prin urmare de bunuri cari se pot și sechestra de către stat, este cea mai mare greșală de drept-istorie, care poate obveni în rândurile greșelilor.

La expunerea naturii juridice a averilor bisericești ar duce prea departe dacă s'ar expune cu amănuntul desvoltarea lor și diferitele titluri de drept, cum sunt: cumpărările, donațiunile private, schimburi etc. Dar nici nu e nevoe; e deajuns a cunoaște înființarea averii bisericești sub Regele Ștefan cel Sfânt; donațiunile lui erau prima avere, care constitue și astăzi baza substanțială a averilor bisericești.

Din ce avere a făcut Ștefan cel Sfânt donațiunile bisericii, din ce a înființat episcopiile?

Acest fapt trebue să-l căutăm la istorici pragmatici. Katona[1] vorbind despre averea episcopiilor și abațiilor înființate de Ștefan cel Sfânt, întreabă: de unde avuse Ștefan cel Sfânt chieltuielile și pământul necesar. Și răspunde: partea cea mai mare a Ungariei era averea lui, deci din ea a putut dona *fără știrbirea drepturilor altora.*

După istoriograful Ladislau Szalay[2]: Ștefan a donat bisericei bunuri, din ale a lui și din prada de război după învingerea lui Koppány, Gyula, Keán și Othum.

[1] Katona: Hist. Crit. Rég. Hung. 1779. I. pag. 117.

Despre bunurile lui Árpád scrie dr. Ioan Karácsonyi în opul comemorativ: Csánky: Árpád és az Árpádok. 1908. p. 137.

[2] Szalay: Istoria Ungariei. 1852. I. p. 107.

După Lányi—Knauz[1] fondul, din care s'au creiat bunurile bisericești, a fost cuprins în moștenirea familiei domnitoare maghiare.

Iuliu Pauler[2] astfel expune lucrurile cu amănuntul: Ștefan a ales de reședința primatului comuna Esztergom, deci reședința domnitorului lumesc. La sudost dela Esztergom, într'o regiune de mocirle între Dunărea și Tisa, asemenea pe moșia familiară a casei domnitoare Árpád, era Kalocsa; și aci a proiectat o episcopie... în ținutul episcopiei de Veszprém erau moșiile cele mai însemnate ale casei domnitoare Árpád și pentru aceasta a devenit aceasta oarecumva episcopia de casă a familiei regale.

După Porubszky[3]: partea cea mai mare a Ungariei era posesiunea casei domnitoare Árpád. Din aceasta făcând donațiuni bisericei Ștefan cel Sfânt și urmașii lui, averea acestora e de caracter privat și nu donațiuni venite dela stat, ca și averea nobililor privați, acăror antecesori au primit moșiile drept donațiune *din averea privată* a regilor din casa domnitoare Árpád.

Iata izvorul din care și-a luat originea averea bisericei noastre catolice: *bunurile private ale casei domnitoare Árpád.* Din aceste a fondat Ștefan cel Sfânt episcopiile precum după el, de exemplu, prințul Álmos din averea lui familiară a fondat prepozitura din Dömös, regele Géza I. abația din Garamszentbenedek și a. m. d. Din averea statului aceastea nu s'au putut înființa din simplul motiv, fiindcă atunci nu existau încă bunuri de stat.

Spre a înțelege starea faptică, trebue să ne gândim la situația secolilor X și XI, pe cât de caracteristică, atât de diferită de cea de azi. Poporul maghiar nomad a ocupat teritorul, natural nu în stare cultivată, ci așa cum a fost lăsat de popoarele vagabonde, găsând numai păduri strevechi, câmpii și mocirle. Aci și-a construit corturile, ocupându-se cu vânătoare, pescuit si cu aventuri de războiu.

Teritorul ocupat s'a împărțit între domnitor și familii așa că, conform documentelor, pământul întreg era al casei domni-

[1] Lányi—Knauz: Magyar Egyháztörténelem. 1886. I. p. 107. (Istoria bisericei maghiare.)
D. Ö. Dr. Karácsonyi: Sz. István király élete. 1904. p. 29. (Viața regelui Ștefan cel Sfânt.)

[2] Iuliu Pauler: A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt. 1893. I. p. 40 și 53. (Istoria națiunei maghiare sub regile din casa domnitoară Árpád.

[3] Porubszky: A magyarországi kath. püspökségek, káptalanok, plébániák, zárdák javainak jogi jellege és alanya. 1871. p. 21. (Caracterul de drept și subiectul bunurilor episcopatelor, capaților, parochiilor și mănăstirilor.)

toare Árpád şi alor 108 familii. A vorbi despre o organizaţie de stat sau de bunuri de stat în acele timpuri ar fi a strămuta actuală situaţie de drept avansată în acele timpuri străvechi şi primitive.

Statul, ca o unitate separată de totalitate, ca un organizm, care lucrează în interesul totalităţii – zice Timon[1] – n'a existat în concepţia popoarelor din evul mediu. Dar nici regele nu s'a considerat, ca fiind ceeace e azi. In timpul vieţei de stat atât de primitive – zice mai departe Timon – nu s'a considerat puterea regală moştenită de putere publică care se bazează pe dreptul public universal, exercitată de rege în interesul tuturora şi cu care s'a investat regele în interesul totalităţii, ci mai mult de o putere personală a regelui, de putere privată.

Era deci o viaţă de drept cu totul alta, decât azi; altă situaţie, alte instituţiuni, alţi oameni. In conformitate cu cele două felului de averi private – averea casei regale şi a familiilor — erau două feluri de armate: regale şi familiare. Puterea regelui a crescut sau a slăbit în măsura în care s'a schimbat averea lui; de aci a venit d. e. slăbirea autorităţii regelui Andrei II, care a luptat cu criză de bani şi a fost nevoit să distribue marea parte a bunurilor familiare, şi autoritatea lui Bela III, care a luat în căsătorie pe fica regelui francez, dispunând de considerabilă avere privată.

Fiind donate bunurile bisericeşti din *averea privată familiară* a casei Árpád, acele în nici un caz nu se pot numi de bunuri originare dela stat. Pentru aceasta a putut să pronunţe Ştefan cel Sfânt în legile sale: bunurile bisericilor stau sub scutul regelui, tocmai ca şi celelalte, cari se ţin de averea lui moştenită; pentru aceasta documentul de Tihany numeşte teritoriile donate mănăstirei de „lunci regale", „păduri regale".[2]

Convingerea bazată pe actul de fondaţiune a mănăstirii călugăriţelor din Valea Veszprém, a doctorului Karácsonyi, specialist al acestor timpuri, este că primii regi nu au donat bisericilor imobile (având acele pe atunci valoare mică), ci numai iobagi şi împreună cu aceştia, ca adaus, s'a dat pământul. Tot aceasta o dovedeşte şi istoriograful Dr. Ladislau Erdélyi. Mai târziu, începând dela secolul XII, biserica însaşi a mai câştigat

[1] Timon: Magyar alkotmány és jogtörténet. 1903. p. 106—107. (Istoria constituţiei şi dreptului maghiar.)

[2] Marczali: A magyar történet kutfői. 1902. p. 64, 77 şi 82. (Isvoarele istoriei maghiare.)

bunuri, astfel că jumătate din bunurile bisericești nu e donațiune și bunuri câștigate.

Astfel stând chestia conform dovezilor istorice, Acsády și Kossutányi au afirmat ceva, ce nu corespunde adevărului, când au zis despre episcopiile din epoca Sf. Ștefan că: baza materială, averea imobilă a dat-o regele, care din imensele bunuri de stat a donat foarte mult bisericei.

Pe timpul acela n'a existat avere de stat, nici „bunuri imense de "stat"; așa ceva numai mai târziu, prin desvoltarea principiului coroanei sfinte, la sfârșitul epocei regilor din casa domnitoare Anjou începe a obveni.

Ce anachronisme: stat, necesități publice de stat, bunuri de stat în timpul casei domnitoare Árpád, la un popor de pescari și vânători!

Așa nu se poate dovedi originea de stat a bunurilor noastre bisericești.

Antoniu Günther, în monografia sa clasică[1] la timpul său a arătat cu amănuntul, că în totală necunoștință a desvoltării dreptului de proprietate, pentru judecarea felului averilor noastre s'au aplicat teorii de drept germane, cu totul străine. Iar' aceasta e o grașală mare. Dreptul de proprietate german s'a desvoltat în baza dreptului feudal, la noi nu; pe când acolo averea se dădea numai în uzufruct subvazalilor și putea fi reluată, la noi baza de drept a proprietății ducelui și familiilor era ocupațiunea, deci era o avere particulară adevărată și de care nu se putea atinge niminea.

Ceeace biserica a primit pe atunci din averea particulară a casei domnitoare, a avut caracter de avere de „sălaș", deci constituia o avere irevocabilă, care nu se putea relua nici chiar de către rege și nu s'a putut folosi pentru alte scopuri. Caracterul aceasta al averei noastre bisericești s'a remarcat în toate legile vechi și este exprimat și în Tripartitum.

Situația de drept a catolicilor este deci lămurită și nu se poate întuneca prin fraze și teorii juridice false. Bunurile noastre nu obvin, nu sunt avere originară dela stat, ci s'au donat *din averile particulare a casei domnitoare* și au crescut prin câștiguri ulterioare, tocmai așa, ca și *averea particulară* câștigată pe

[1] Günther: Die kath. Autonomie in Ungarn. 1901, Mainz.

titlu drept, a oricărui particular. E avere, de care a avut mai mare folos sute de ani, cultura.

În numele ştiinţei protestăm deci în contra falşificării evoluţiei de drept şi în contra răspândirii frazelor false, cari sunt în contrazicere cu cunoştinţele istorice desvoltate de azi. Noi catolicii respectăm averea altora, să respecteze deci şi a noastră.

Oradea-Mare, luna Mai 1924.

Decis internaţional în chestia coloniştilor germani din Polonia.

De **Elemér Nemes.**

(Continuare.)

In articolul premergător am expus procedura pregătitoare a Tribunalului Permanent Internaţional la expertiza, care s'a dat în chestia jicnirii coloniştilor germani din Polonia. Desbaterea în fond a cauzei o conţine partea următoare a procesului verbal.

În ce priveşte întrebarea întâiă înaintată la Tribunalul Permanent — şi anume că oare faptele enumerate în punctele *a)* şi *b)* ale hotărîrii Consiliului Societăţii Naţiunilor (Vezi *Glasul Minorităţilor,* anul II luna Aprilie pagina 16.) ţin de competinţa Societăţii Naţiunilor conform tratatului încheiat la 28 Iunie 1919 în Versailles între Statele Unite Americane, Imperiul Britanic, Franţa, Italia, Japonia şi între Polonia — la aceasta Tribunalul Permanent a răspuns cu „da".

Tribunalul Internaţional a constatat anume, că conform articolului 93 al tratatului de pace din Versailles:

„Polonia acceptează şi prin aderarea ei asigură înregistrarea dispoziţiunilor în tratatele încheiate cu Puterile Aliate, pe cari Puterile le vor crede necesare pentru ocrotirea intereselor locuitorilor din Polonia, cari se deosebesc de majoritatea populaţiei prin rassă, limbă său religiune."

Constată mai departe că în tratatul minoritär încheiat între Puteri şi Polonia — a cărui introducere arată, ca Puterile au reuşit prin armatele lor a restabili independenţa Poloniei, de care

s'a frustat pe nedreptul — în articolul 1. „Polonia se obligă a recunoaşte drept legi fundamentale dispoziţiunile cuprinse în articolii 2—8; că nu vor fi în contrazicere şi contrare cu aceste dispoziţiuni nici o lege, ordonanţă sau act oficial şi că faţă de aceste nu vor fi valabile legi, ordonanţe sau acte oficiale." Asemenea în articolul II „Polonia se obligă a asigura deplina protecţiune cu privire la viaţa şi libertatea tuturor locuitorilor din ţară, fără considerare la origine, naţionalitate, limbă, rassă sau religie."

Punctul întâiu al articolului 7 prevede, ca „fiecare cetăţan polon, fără deosebire la rassă, limbă sau religie, în faţa legilor e egal şi se bucură de aceleeaş drepturi civile şi politice."

Articolul 8 prevede, ca „cetăţenii poloni, cari ţin de minorităţiile de rassă, religie sau limbă, de drept şi de fapt se bucură de tratamentul şi ocrotirea egală cu ceilalţi cetăţeni poloni."

Tribunalul mai constată, că articolul 12 din Tratatul Minoritar conţine următoarele dispoziţiuni:

„Polonia aderă la aceea, că — întrucât dispoziţiunile capitolilor 1 şi 2 s'ar referi la persoane, cari ţin de minorităţile de rassă, religie şi limbă, aceste dispoziţiuni sunt obligaţiuni cu caracter internaţional deci stau sub ocrotirea Societăţii Naţiunilor. Aceste dispoziţiuni nu se pot schimba fără aprobarea majorităţii Consiliului Societăţii Naţiunilor. Statele Unite Americane, Imperiul Britanic, Franţa, Italia şi Iaponia se obligă, că nu vor denega aderarea lor nici unei modificări a articolilor susaminţiţi, cari s'au acceptat în formă corespunzătoare de către majoritatea Consiliului Societăţii Naţiunilor."

„Polonia aderă la aceea, ca fiecare membru al Consiliului Societăţii Naţiunilor să aibă dreptul de a atrage atenţiunea Consiliului la violarea sau pericolul violării acestor obligaţiuni luate şi că Consiliul să aibă drept a proceda şi a dispune cele necesare şi cuvenite în cazurile date."

„Afară de aceea Polonia aderă la aceea, că în cazul, când s'ar ivi o divergenţă de păreri în chestiile de drept şi de fapt referitor la aceşti articoli între Guvernul Polon şi Principalele Puteri Aliate, sau orice altă Putere, care e membru al Consiliului Societăţii Naţiunilor, aceasta se va considera conform art. 14 al Documentului Tratatului ca discuţie cu caracter internaţional. Guvernul Polon aderă la aceea, că orice chestie discutabilă de felul acésta să se înainteze Tribunalului Permanent, dacă partea

adversară ar cere-o. In contra decisului Tribunalului Permanent nu se poate apela şi decisul e valabil tocmai aşa, ca şi decisele aduse conform art. 13 al Documentului Tratatului."

Din toate acestea Tribunalul scoate în evidenţă, că stipulaţiunile amintite, întrucât se referă la persoanele apărţinătoare minorităţii etnice, de religie şi limbă, au *caracterul obligaţiunilor internaţionale şi stau sub protecţia Societăţii Naţiunilor;* mai departe că Polonia recunoaşte dreptul fiecărui membru al Societăţii Naţiunilor de a atrage atenţiunea Consiliului asupra violării sau asupra pericolului de violare a acestor obligaţiuni.

Tribunalul constată, că jicnirea din chestie s'a adus de fapt la cunoştinţa Consiliului. Că prin care dintre membri şi în ce formă s'a făcut aceasta, Tribunalul găseşte de superfluu să o precizeze. Este cert, că reprezentanţii alor trei puteri au ţinut desbateri pentru lămurirea chestiei, reprezentantul Braziliei, da Gama a luat cuvânt în chestia aceasta, iar' Consiliul a deferit chestia pentru lămurire iuridică unei comisii constătoare din 4 membri. Şi este cert, că Consiliul totatunci a început luarea măsurilor şi emiterea îndrumărilor, „cari s'au arătat necesare şi efective în cazurile date."

Din acestea se poate constata clar, că Consiliul în deprinderea corectă a drepturilor de dispunere, asigurate prin articolul 14 al Tratatului, a transpus chestia Tribunalului spre lămurirea întrebărilor iuridice, de cari depinde procedura de mai departe.

Tribunalul constată după aceasta, că „In ce priveşte chestia competinţei, aşteaptă decis şi o alte chestie, dacă în cazul prezent obvine vre-un fapt, care constitue violarea sau pericolul violării obligaţiunilor cuprinse în art. 12. — Tribunalul este de părerea, că cazurile ce-i stau înainte, întrunesc lămurit criteriile unui asemenea caz."

Cum s'a putut vedea, art. 7 al Tratatului pronunţă, că fiecare cetăţan polon, fără considerare la rassă, limbă sau religie este egal în faţa legilor şi se bucure de aceleaşi drepturi civile şi politice. *Expresiunea «drept civil» conţine şi drepturile căştigate prin contracte, cari se referă la posesiuni ori uzufruct de bunuri, fie ele averi imobile sau mobile.*

Conform articolului 8, minorităţile etnice de drept şi fapt beneficiează de acelaş tratament şi de acelaş garanţii ca ceialalţi cetăţeni poloni." Faptul că în textul legei polone votate la 14 Iulie 1920 nu obvine deosebirea de rassă şi că în câteva cazuri

legea se aplică şi faţă de supuşi poloni, cari nu sunt germani şi cari au cumpărat coloniile dela proprietari originari germani — nu schimbă întru nimic meritul chestiei. Articolul 8 se referă deadreptul la doleanţele cu caracterul celor din cazul prezent. *Trebue să domnească o egălitate faptică şi nu numai egalitatea aperentă a formelor iuridice* şi în acest sens trebue încunjurat tratamentul deosebit, ce ar putea rezulta din textul legii.

Articolul 5 din legea votată la 14 Iulie 1920 prevede expulzarea din averile din chestie a persoanelor, cari le-au câştigat prin cumpărare cu contract dela proprietari, cărora conform art. 1 al legei, statul polon le-a succedat ca proprietar. Din acest articol 1. se poate constata, că proprietarii, în a căror loc a întrat statul polon, erau statele germane.

La judecarea acestei chestiuni formează punct de vedere fundamental faptul, că persoanele, acăror drept se trage acum la îndoială, sunt totalitatea unor indivizi aparţinători rassei germane, cari în senzul legilor prusiane din 1886 şi a dispoziţiunilor următoare, au fost colonizate pe baza contractelor încheiate cu Statul Prusiac pe pământurile din chestie. În tot cazul *aceasta e baza adevărată,* că Polonia discută contractele cari sunt în cercetare şi le declară de nevalabile.

Deci — deşi legea nu pronunţa expressis verbis, că persoanele expulzate din pământurile lor sunt *de naţionalitatea germană,* totuşi constatarea că de fapt sunt germani, urmează şi din textul legei. Aceasta se poate constata ca fapt încontestabil din dovezile cari se afla in faţa Tribunalului. E adevărat şi aceea, ceeace afirmă de altfel şi Polonia, că persoanele, acăror drepturi sunt în discuţie, s'au colonizat spre a servi o politică de germanizare, ceeace reese şi din natura dispoziţiunilor iuridice, pe baza cărora s'au încheiat contractele. Iar' scopul executării legei votate la 14 Iulie 1920 era să înceteze cele întîmplate mai de mult, întrucât s'a pretins dela colonişti părăsirea vetrelor lor cu scop de degermanizare. Deşi o astfel de dispoziţie se poate înţelege, *tocmai aceasta e,* ce Tratatul Minoritar a intenţionat să impiedece. Fiindcă scopul acestui Tratat nu e altceva, decât să astupe izvorul periculos al suprimării, al doleanţelor şi litigiilor, să impiedece ura de rassă şi religie, cari fără acest Tratat ar fi putut avea teren liber, apoi şi apărarea situaţiei create prin Tratate şi chiar pentru aceasta s'au aşezat minorităţile sub protecţia imparţială a Societăţii Naţiunilor.

În cele următoare Tribunalul dorește a lămuri un alt punct de vedere.

Polonia afirmă, că dispozițiunile sale față de colonişti urmează din exercitarea drepturilor câştigate prin Tratatul de Pace, în deosebi prin articolul 256 şi că interpretarea acestui Tratat de Pace nu cade în competința Consiliului Societății Națiunilor, nici atunci, dacă e în conex cu Tratatul Minoritar.

Tribunalul nu poate împărtăşi părerea aceasta.

Scopul principal al Tratatelor Minoritare e, a asigura respect față de drepturile minorităților şi a împiedeca un tratament deosebit față de ele, deci şi unele dispoziţiuni ale Poloniei. Este indiferent, la ce drepturi se referă jicnirea, urmeze aceea din măsuri legislative, juridice, administrative sau din obligaţiuni internaționale. Dacă Consiliul ar abzice de competința sa, când obiectul înaintat lui implică necesitatea unui decis decurgător din obligaţiuni internaționale, în acest caz Tratatul Minoritar ar pierde foarte mult din valoarea lui. Interesele Poloniei cer o interpretare restrânsă aTratatului, ceeace însă Tribunalul nu poate judeca la fel. In articolul 93 al Tratatului de Pace Polonia a aderat la constituirea unui contract special în scopul ocrotirii intereselor minorităților de rassă, limbă şi religie. Aceasta garanță a ocrotiri iar deveni indată dubioasă şi hipotetică şi ar înceta aplicabilitatea Tratatului Minoritar, dacă cazul care a provocat plângerea s'ar ancheta pe baza condiţiunilor Tratatului de Pace, cari nu se referă în special la minorități. Că protecția garantată să fie hotărită şi efectivă, e lucru principal, ca Consiliul, când se desbat chestiile Tratatului Minoritor, să aibă competință din caz în caz a cerceta şi interpreta legile şi tratatele, cari se referă la drepturile, cari au suferit jicnirea. *Deşi cazul prezent Guvernul Polon îl interpretează ca privind articolul 256 al Tratatului de Pace, Tribunalul totuşi este de părerea, că interpretarea diferitelor dispoziţiuni ale Tratatului de Pace şi a acordurilor internaționale, cari stau în legătură cu ele, trebue să se aducă în armonie cu hotărîrile Tratatului Minoritor.*

Igazfalva, luna Aprilie 1924.

Proiectul învățământului primar.

De **Dr. Kelemen Gál.**

Pregătirea legii.

Avem înaintea noastră proiectul de lege al dlui ministru de instrucțiune publică Anghelescu, proiect menit a organiza și ridica învățământul primar al României. La prima privire se remarcă importanța și însămnătatea deosebită din punctul de vedere al vieții de stat și din acela al ridicării nivelului culturei poporale. Școala primară dă baza culturei elementare, ea investează sufletul generației viitoare cu principiile științei, de care are neapărată nevoe în viață. Nu va fi deci fără interes pentru cetitori noștri de a privi în școala, care va pregăti sufletul și mintea concetățenilor viitori la luptele vieței.

Inainte de toate să fie permis a spune câteva cuvinte despre modul cum se pregătește legea pentru pregătirea unui proiect de lege, atât de important. Două metoade ne putem închipui. Unul e, că ministrul comunicând principiile fundamentale și tendințele generale ale legei, prin funcționarii săi elaborează un proiect, aceasta îl publică în cercul cel mai larg și invită opinia publică la critizarea proiectului prin organele de presă. Punctu-rile de vedere, părerile și dorințele astfel manifestate le ia în considerare, le cenzurează, cele nimerite și bune le acceptă, le încadrează în textul definitiv al proiectului și astfel îl depune pe masa Corpurilor Leguitoare.

Metoada cealaltă e, că invită la o anchetă presa și pedagogii, (învățători, profesori și profesori de universitate, cari se ocupă cu pedagogia), le prezintă intențiunile sale, schițează planurile și îi invită să-și dee părerea. Astfel se aglomerează cele mai diferite planuri și concepții valoroase, originare din puncturi de vedere diferite, cari se înșiră în procesul verbal dresat ca memoriu și cari oferă apoi comisiunei de elaborare o adevărată comoară a concepțiilor. Are și un alt avantaj acest sistem. Reprezentantul proiectului de lege cunoaște astfel deja bine înainte părerile diferitelor cercuri interesate, asemenea și dorințele și

îngrijorările lor, aceste le poate imobiliza înainte, eventual le ia în considerare, astfel depunerea proiectul pe masa parlamentului nu va fi un salt în întuneric şi se vor ocoli marile greşeli fundamentale.

Iată însă, că dl. Anghelescu nu a urmat nici una din aceste metoade. A închis proiectul de lege în faţa publicităţii cu zăvordublu, iar reprezentanţii bisericilor maghiare înzadar au cerut în repetate rânduri verbal şi în scris publicarea cel puţin a principiilor fundamentale ale proieciului, spre a putea vorbi la el şi spre a nu fi aduşi în faţa faptelor împlinite prin proiectul de lege. Orice cerere era zadarnică.

Asupra acestora nu ne mai tânguim, constatăm numai pe seama istoriei. Să trecem mai bine la examinarea proiectului.

Unificare.

Proiectul de lege e însoţit de o motivare detailată şi bine desvoltată, bogată în reflexiuni istorice şi cu referire la exemple din străinitate. Aceasta motivare porneşte — foarte corect — de acolo, că după terminarea norocoasă a războiului s'a prezentat ca o necesitate istorică chestia învăţământului primar. Germania, Italia şi Austria au găsit de asemenea de prima lor datorie organizarea învăţământului. România mică şi rar locuită a devenit după război un stat puternic, mare şi cu populaţie numeroasă, deci trebue să se scape de ruşinea analfabetizmului considerabil. Insă în statul cu o limbă s'au încorporat acum în număr considerabil cetăţeni cu altă limbă maternă. S'a unit întreaga naţiune română dar între hotare au ajuns şi alte popoare, cari au stat sub influenţa altor culturi, iar' deosebirea aceasta — cum zice dl. Anghelescu — „slăbeşte conştiinţa naţională." Pentru aceasta va înlocui cele patru tipuri de şcoli, existente în prezent „cu un tip unitar spre a unifica sistemul învăţământului."

Acest principiu îl sprijineşte cu motivarea proiectului din 1886 al dlui Dumitru Sturdza. Conform acestuia „şcoala e o instituţie publică organică, singura baza a ei e: statul, singurul scop: întărirea şi asigurarea statului. Anghelescu aşteaptă dela unificarea astfel bazată, armonizarea sentimentelor tuturor cetăţenilor, pentrucă în înţelegere reciprocă să trăiască lângă olaltă paşnic şi fraterniceşte şi înţelegând limba statului să adere toţii sincer ţării româneşti.

Acceptăm scopul dlui Anghelescu; adaugăm însă: nu *unificarea şcolilor* e calea, prin care s'ar putea ajunge mai uşor şi mai curând la ţintă. Şi la chestia aceasta avem pe partea noastră un distins reprezentant al ştiinţei române, pe dl. Vladimir Ghidionescu, profesorul de pedagogie al universităţii din Cluj, care a criticat proiectul de lege dintr'o perspectivă largă şi în mod nimerit în numerii din 22, 23, 24 şi 26 Februarie a. c. ai *Adevărului,* constatând, că prin unificarea proiectului de lege «*nu vom putea ajunge la înţelegerea sufletească şi culturală, adevărată şi definitivă*». Cum zice D-sa: „nu se pot face reforme, ca în România de eri," fără luarea în considerare şi fără respectarea împrejurărilor şi necesităţilor provinciilor noui. „Fiindcă — zice — nu trebue să uităm, că în ţară sunt insule compacte de minorităţi etnice, cari stau în veşnică luptă culturală cu noi, între alte condiţiuni, cum erau micile colonii străine, cari au trăit în ţara noastră pân' acum, şi Corpurile Leguitoare trebue să regândească la aceste minorităţi nu numai atunci, când aduce legi pe seama lor, dar şi atunci când îşi construeşte reforma şcolilor sale."

Importanţa fundamentală a chestiei merită o reprivire istorică generală. Pornesc din art. 2 al proiectului de lege. Conform acestuia sunt: şcoli de stat (publice) şi şcoli particolare, admise de stat. Şcolile confesionale se vor înşira verosimil între şcolile particulare.

Regatul Vechiu nu cunoaşte şcoala confesională. Acolo legea întâia a învăţământului primar şcolar a fost în 1864 votată. Aceasta pronunţă gratitudinea şi obligativitatea învăţământului pe lângă controlul statului. Dar obligativitatea învăţământului primar general nu a putut întra în vigoare pentru diferite motive şi lipsuri; a rămas numai pe hârtie. Mai intenziv a vorbit despre obligativitatea învăţământului de stat proiectul dlui Sturdza din 1886, din care deşi n'a devenit lege, totuşi a servit drept bază pentru legile, cari s'au votat mai târziu. Legea lui Tache Ionescu din 1893 a impiedecat mai mult, decât ar fi sprijinit progresul cultural al sătenilor, şi nici nu s'a putut executa, deoarece a lipsit — banul. Drept bază pentru proiectul de lege al dlui Anghelescu, au servit legea din 1896 şi modificările ei, prin *tipul unitar al şcolilor primare.*

Şcoala confesională deci pentru Vechiul Regat nu e o problemă, fiindcă nu o cunosc. Cu atât mai importantă problemă

e pentru Ardeal. In vechea Ungarie, deci şi în Ardeal, în evul mediu numai confesiunile s'au ocupat cu învăţarea poporului. Deja în timpul regilor din casa domnitoare *Árpád* erau două feluri de şcoli: *călugăreşti şi parochiali.* In timpul regilor din diferite case domnitoare afară de acestea erau deja şi şcoli comunale. După cataclizmul dela Mohács, în timpul reformaţiunii, în două zone culturale diferite s'a cultivat poporul nostru: *în şcolile catolice şi protestante.* Luther a dat o importanţă deosebită şcoalei, privindu-o de „antişambra bisericei." El a dorit, că niminea să nu poată fi preot, înainte de a fi fost câţiva ani învăţător. Că ce importanţă avea aceasta, amintim numai activitatea apostolică, din Ardeal, a lui Honter. Unde s'a înfiinţat o biserică protestantă, odată cu aceasta s'a înfiinţat şi şcoala. Aşa era până la jumătatea a două a secolului trecut. Statul foarte târziu a început să-şi îndeplinească obligaţiunea de a susţine şcoli; fără câţiva ani aproape o mie de ani au trecut dela înfiinţarea regatului maghiar, până când în Ungaria veche şi astfel şi în Ardeal s'a deschis întâia şcoală primară de stat la 1873. In urma legei din 1868, s'a pornit valul organizării şcolilor de stat, dar — istoria e martorul nostru — că bisericile erau totdeauna cele din urmă, cari şi-au oferit şcolile spre etatizare şi totdeauna numai în cazuri extreme ale neputinţei materiale. Şi e bine de remarcat: n'au abzis niciodată definitiv de şcolile lor, ci au menţinut prin contracte dreptul de a recâştiga şcolile în cazul îmbunătăţării situaţiei lor materiale. Deci bisericile — în primul rând natural cele gr. orientale şi gr. catolice — au ţinut dârz la şcolile lor confesionale. Iar statul maghiar nu s'a atins de şcolile lor. Acolo a organizat numai şcoli de stat, unde a aflat teren gol; a însistat să umple golurile, a înfiinţat şcoli mai bine prevăzute cu instrumentele necesare, prin aceasta a aţâţat concursul nobil fără să fi trezit contraverse între şcolile diferite. A atinge dreptul de puplicitate al şcolilor confesionale, nici prin gând nu i-a trecut.

Acum proiectul de lege al d-lui Anghelescu simplaminte reduce şcolile confesonale la gradul de *şcoli particulare,* ceeace nu e altceva, decât primul pas la *etatizare,* deocamdată încă numai în formă deghizată şi conciliantă.

Noi găsim, că scopul final, consolidarea şi întărirea statului se poate ajunge şi fără unificarea în felul aceasta a învăţământului. Noi altfel am propune unificarea învăţământului: statul să

creeze un cadru general pentru învățământul primar, să și fixeze scopul propus, să statorească modalitățile supravegherei și controlului, cu sancțiuni corespunzătoare și să lase alegerea metoadelor și mijloacelor persoanelor morale interesate. Și în primul rând să nu abandoneze ajutorul material și moral al acestor persoane morale, cum sunt bisericile, mai ales atunci, când el însuși nu poate sacrifica atâta pentru școli, cât ar trebui. In felul proiectat de d-l Anghelescu însă statul nu numai abzice de acest ajutor, ba chiar exclude bisericile dela cooperare, fiindcă reducerea școlilor confesionale la rangul de școli particulare va cauza cu pe încetul slăbirea lor, acărei urmare va fi că bisericile vor fi nevoite a se retrage dela cooperare.

Definiția greșită a scopului școalei primare și relele ce urmează din aceasta.

Proiectul de lege estinde obligativitatea învățământului primar la 7 ani. Aceasta arată a superioritate și progres față de legea veche, care prevedea 6 ani pentru învățământ, dar în mijlocul situației mai avansate din Ardeal, totuși insemnează o scădere. Aceste 7 ani se împart în două faze, una e cursul inferior și general de 4 ani, celalt un curs superior, care va propune amăsurat ocupațiunei generale a populației din regiune, cunoștințe speciale. Organizația aceasta are diferite desavantajuri. Insuși d-l Anghelescu arată în motivare, că sistemul învățământului conform legilor vechi, era prea teoretic, ceace a cauzat, că țăranul nevăzând în școală o instituție, care să satisfacă necesitățile lui, a încunjurat școala; mai bine a plătit anticipativ maximalul pedepsei, 15 Lei și prin aceasta și-a răscumpărat liniștea pe un an întreg și n'a trimis copilul la școală. Acesta era motivul numărului foarte mare și inspăimântuitor al analfabeților în vechiul Regat. D-l ministru accentuează în repetite rânduri și conștient necesitatea unificării învățământului, totuși prin înființarea cursurilor superioare și inferioare va cauza un gol în intenzivitatea culturei generale poporale, care nu se va putea umple nici prin străduință indelungată.

Ce cauzează ruperea organică a sistemului unitar al învățământului popular?

Definiția greșită a scopului școalei poporale. Din acest proton pseudos (primul falș) obvin toate urmările rele. Conform

articolului 56, elevii în cele 4 clase inferioare își câștig elementele culturei *«de cari au nevoe cei, cari vor să urmeze școli superioare.»* A privi școala primară de organ pregătitor pentru învățământul superior, e o greșală cardinală! Școala primară e pentru popor, pentru cultura păturilor celor mai largi ale poporului, spre a putea câștiga fiecare om oriunde în țară, în locurile cele mai ascunse, între munți, chiar și cel mai sărac fără escepțiune, cunoștințele spre a se ridica cultura poporală le gradul cel mai minimal, care se poate pretinde azi, la gradul, că fiecare cetățan al țarii să știe cel puțin scrie și ceti. Școala primară e deci pentru popor și nu pentru fracțiunea mică a generației viitoare, care va continua studiile în școli superioare. In interesul acestei fracțiuni a jertfi scopul școalei primare este a o așeza la un punct de vedere greșit.

Din aceasta se nasc diferite neajunsuri. Unul e: orarul-dublu, al doilea: aglomerarea antiigienică și antipedagogică a cursurilor inferioare, al treilea: caracterul prea teoretic, ceace s'a exepționat tocmai de d-l Anghelescu în orarurile vechi. In cursurile superioare obiectele sunt acaleași, ca și la cursurile inferioare, numai cu ceva adaugare, amăsurată etății. Deci cursul inferior conține științele, cari s'ar ținea de cursul superior; astfel la cursul inferior se învață obicetele: geometria, istoria românilor, geografia, constituția și igiena. Toate acestea, după părerea noastră ar avea loc numai la cursurile superioare, iar la cursurile inferioare ele s'ar expune numai în legătura cu cetitul, la propunerea limbii materne. Copilul nu e în stare să învețe aceste obiecte grele și nu ajută la aceasta nici dispoziținea, de altfel foarte corectă, ca copilul între în școală numai după ce a împlinit etatea de 7 ani. Aglomerarea obiectelor în cursul inferior nu o justifică nimic, decât teama, că obligamentul pe 7 ani al învățământului, în viață nu se va putea realiza atât de ușor, cum o contemplează proiectul, fiindcă partea cea mai mare a copiilor va rămânea totuși numai cu 4 clase primare. Nici punctul de vedere al pregătirii la școlile superioare nu implică aceste cerințe, ba chiar spăimântează dela aceasta, fiindcă și acolo vor figura acele obiecte, amăsurat etății și scopurilor proprii ale școlilor secundare. Văzând aceasta aglomerare antipedagogică — ceeace nu s'a putut aștepta tocmai dela medicul savant, Anghelescu — trebue să dăm dreptate d-lui *Ghidionescu* care zice în critică sa, că legea voește a face din micul elev orășenesc al clasei IV primare, un mic enciclopedist.

Dacă se va putea face, nu ştim. Dar nu credem. Fiindcă cel care cunoaşte experienţele psichologice şi pedagogice asupra copiilor din ultimii decenii, care cunoaşte rezultatele valoroase obţinute pe terenul cercetării progresului spiritual al copiilor, acela va găsi, că proiectul constitue un atentat la mintea copilului, acărui urmări periculoase, spirituale şi igienice, nu vor lipsi.

Grădinile de copii.

Concepţia cealaltă antipedagogică a acestei legi ar fi dispoziţiunea referitoare la grădinile de copii. De ce se înfiinţează în întreaga lume civilizată grădini de copii? Pentru aceea, ca copiii mici, a căror părinţi nu sunt destul de inteligenţi, sau cari de dimineaţa până seara muncesc în fabrici şi ateliere, sau afară pe câmp lângă săpă, coasă şi în brazdele producătoare de pâine şi cari n'au timp să îngrijească copiii şi să supravegheze sănătatea lor spirituală şi fizică, să ajungă sub îngrijirea conducătoarelor pricepute, cari să îngrijească copiii în localuri apte şi igienice, sau sub cerul liber în aerul curat şi să-i înveţe în conformitate cu etatea lor. Grădinile de copii de felul acesta sunt binecuvântări pe seama părinţilor, cari se luptă cu greutăţile vieţei. *Dar scopul bine apreciat exclude obligativitatea generală, tocmai cum invoalvă această obligativitate principiul corect al invăţământului primar.* Cum se poate deci impune această datorie şi unor părinţi, cari au şi aptitudinea şi inteligenţa şi timpul pentru supravegherea, pentru îngrijirea sufletească şi trupească a copiilor lor?

Dl. Anghelescu defineiază nimerit scopul si chemarea grădinilor de copii dar — întrucât are intenţiuni bune — depăşeşte scopul când prevede cercetarea obligativa a grădinilor pentru copii de 5—7 ani în anul întreg. Întrucât însă s'ar justifica îngrijorarea şi teama noastră, cari ni se sugerează prin unele dispoziţiuni ale legei, că acume dl. ministru vrea să aşeze şi instituţia aceasta, după un plan chibzuit, în serviciul românizării — despre ce ne vom ocupa într'un articol deosebit — atunci acest exemplu va dovedi cu multă docinţă, cât de periculoase urmări poate să aibă aşezarea unei instituţiuni, altfel binecuvântate în serviciul unor scopuri străine şi forţate.

Obligativitatea generală la grădinile de copii este un hiperzel, fiindcă locul cel mai bun, cel mai dulce şi cel mai rod-

nic pentru copil e — familia. Sufletul îngrijitor şi zelos al mamei nu-l înlocueşte nici o instituţie oficială. Învăţătorul întâiu şi neinlocuibil, care spune poveşti copilului şi e tovarăşul lui de joc, care îi încleştează mâinile la rugăciuni şi îl învaţă ordină: e *mama.* A rupe copilul din mijlocul familiei şi fără o necesitate imperativă a-l băga într'o instituţie publică, a putut fi principiul ideologiei Spartane şi al statului ideal al lui Platon, ceace nu s'a realizat însă nici când, poate fi fantazmagoria unui sistem de Falanster, dar nu poate fi cerinţa unei politici de stat, care tinde la educaţie sănătoasă şi la progresul culturei. Dacă privim chestia din punct de vedere sanitar, observăm imediat adsurditatea ei. Unde vor conveni *în anul întreg* aceşti copii? In edificiul şcoalei? Dar acolo 10 luni de zile ţine cursul primar, deci numai 2 luni sunt sălile neocupate şi se pot lua spre acest scop în folosinţă. Se mai putea înţelege dispoziţiunea, dacă s'ar referi numai la lunile din vară, când părinţii sunt la câmp. Dar iarna? Nu sunt nici localuri, dar dacă ar şi fi, nu sunt destul de intinse şi aerisite. A-i aglomera în localuri necorespunzătoare, intunecate, cu aer stricat — este atentat în contra sănătăţii. Şi oare s'ar putea pofti ca copilul să meargă la grădina de copii în haine subţiri, în zile grele de iarnă, pe străzi înzăpezite, sau în toamnă rece, vântuoasă şi umedă, când cizmele şi ghetele se înglodesc în noroi, când copilul cu degetele învinetite şi afară din ghete, nici cum nu-şi poate ascunde mâinile, faţa şi urechile înaintea frigului şi organele înaintea bacteriilor ameninţătoare. Da, aceasta e o concepţie nenorocită atât din punct de vedere al învăţământului cât şi din cel al sănătăţii publice.

Propunerea religiei.

Cu această ocaziune am dori să mai vorbim despre dispoziţiunile referitoare la propunerea religiei. Conform art. 61, *obiectul religiei se va fixa de către ministerul instrucţiunii publice* în înţelegere cu autorităţile superioare bisericeşti şi că religia o va propune învăţătorul, dar o va *putea* propune şi preotul. Principiul exercitării libere a religiei, ceeace este indicată în constituţia ţării, admite numai o singură rezoluţie corespunzătoare: dreptul şi datoria propunerei religiei îl au numai autorităţile superioare bisericeşti. Aci statul nu putea avea

alt drept de amestec, decât a fixa numărul orelor pe săptămână, a face posibil prin oferarea mijloacelor fizice şi materiale creşterea şi conducerea educaţiei morale şi a controla cărţile manuale spre a nu conţine idei cari ating siguranţa statului, ordinea publică şi legile moralei publice. Dacă trece statul peste acestea, atunci se izbeşte de principiul exerciţiului liber al religiei, abstragând dela aceea, că întrucât trece la un teren pentru care nu are chemarea, acolo, în cazul cel mai bun, e numai laic. Cum poate să fixeze ministrul gr. oriental al instrucţiunii publice, obiectul învăţământului religionar pentru romano-catolici, reformaţi sau luterani ?

Apoi: religia o propune învăţătorul, dar *o poate* propune şi preotul; o chestie atât de serioasă şi importantă, acărei importanţă pentru siguranţa statului e imposibil a nu se vedea, nu se poate reglementa cu o asemenea latitudine absolută. Chestia ar cere, că religia să o propuie în toate locurile preotul şi numai unde preotul n'ar putea o face, s'ar putea încredinţa învăţătorului.

Se poate cerceta acest proiect important şi din alte punctele de vedere. Unul e, că faţă de stările prezente întrucât şi unde însemnează un progres şi desvoltare. Celalt, că stările actuale faptice, condiţiunile intelectuale şi mijloacele materiale cari ne stau la dispoziţie, întrucât oferă speranţă şi perspectivă la realizarea planurilor şi principiilor proiectului, de fără îndoială de mare concepţie. Al treia, că ce ne oferă nouă minoritarilor spre păstrarea şi progresarea culturei noastre naţionale.

Dar despre acestea la altă ocazie.

Dacă în redactările noastre vor obveni oareşicari greşeli gramaticale sau de topică, rugăm onoraţii noştri cetitori, să fie cu considerare la aceea, că fiind crescuţi şi aderenţi ai culturei maghiare, în decurs de 4 ani ne-a fost imposibilă însuşirea mai perfectă a limbei române şi astfel sperăm, că eventualele erori vor fi scuzabile, drept răsplată a stăruinţelor noastre serioase.

P O L E M I I

Pe cine reprezintă Partidul Maghiar?

Cei ce impută ungurilor, că au făcut o politică foarte proastă față de naționalități: bate în uși deschise la fiecare politician maghiar de seamă și cu minte clară. Nu se poate nega: opinia publică maghiară a crezut, că chestia naționalităților o scormonesc numai câțiva dascăli slabi, câțiva popi de potcă și câțiva gazetari cu părul sbârlit: pe aceștia trebue să-i readucă la tăcere și atunci poporul nu se va gândi nici prin somn la niște chestii școlare, la politică de partid, la idealuri naționale și la asemenea „nimicuri". După cataclizm am auzit apoi că această ușurință, care nu privește în viitor, a cauzat dezastrul Ungariei. Iată, ar fi crezut omul, că din tragedia noastră a învățat mult lumea nouă, care se aranjează în jurul uostru și în chestia minoritară experințele vechi vor produce roade folositoare. Ce desamăgire! Dacă citești comentariile despre noi ale *Viitorului* sau *Universului*, poți spune liniștit, că s'au tăiat cu foarfecile dintr'un ziar șovinist maghiar de acum 20 ani, care atăca partidul național român de pe atunci. Poporul maghiar nu face politică. Poporul maghiar nu urmează „așa zișii" conducători. Poporul maghiar nici nu vrea să audă despre partidul maghiar, care bine zis nici nu e maghiar, nici nu e partid, ci mai mult o cointeresare a domnilor feudali, a magnaților, a micilor potentați și a angajaților acelora. Aproape nici nu e permis a ne mira, că chiar și ministrul minorităților are despre noi informațiuni de felul acesta și este o urmare logică a atitudinei comode, dacă *Viitorul* cu un gest disprețuitor isprăvește cu comunicatul de protestare al partidului maghiar.

În general și în întregime — orișice logică să fie aceasta — are asupra noastră un efect foarte supărător, dacă factorii îndrumători ai vieței publice române tratează într'un spirit atât de învechit chestia noastră sfântă

şi şi astăzi sunt capabili numai de atâta înţelepciune dela sine, în contul căreia cu un gest mare au fost în stare a arunca o tragedie mondială fără pereche atunci, când această tragedie s'a desfăşurat — în vecinătate.

Dacă privim imparţial pe luptătorii vieţei politice române, e imposibil a nu aminti cu o deosebită stimă concepţia minoritară a d-lui Octavian Goga; poetul mult atacat şi mult sărbătorit al românismului are o părere cu totul alta despre partidul maghiar, ca d-l ministru Tătărescu şi motivarea calmă şi nimerită a acestei păreri arată, că nu e vorba de sâcâire politică, ci de declaraţia preţioasă a unei minţi distinse, care s'a ridicat la un punct de vedere mai înalt. D-l Octavian Goga astfel şi-a exprimat părerea în faţa unui redactor al ziarului *Keleti Ujság* despre situaţia mult discutată a Partidului Maghiar, cum urmează:

— „Nu-mi place politica de struţ, — zice d-l Goga. — Caut să privesc totdeauna în faţa realităţii. După realitate judecând aşa văd, că maghiarii din România s'au grupat fără nuanţe sociale, pe temei naţional, într'un partid. Acest partid maghiar e aproape aceeaşi formulă istorică, care sub regimul vechiu a grupat poporul nostru într'un partid. Se manifestă aceeaş năzuinţă şi aci la unguri.

— Eu astfel văd realitatea — continuă d. Goga — şi eu nu pronunţ nici o sentinţă în cauza aceasta, ci trag consecinţele. E cert, că în România n'am aflat despre existenţa altei formaţiuni politice maghiare, afară de partidul maghiar. Şi aceasta o fixez cu această ocaziune. Dar pe de altă parte nu vreau să cad în greşala clasică a vechei politici maghiare. Dv. ştiţi, că în ultimii 40 ani la Budapesta era concepţia politică oficială, că mereu se trăgea la îndoială existenţa partidului naţional român. Într'aceea încercau să lecuiască nevoile politice ale poporului român prin tot felul de aventurieri politici. Ştiţi Dv. foarte bine, că n'au recunoscut nici când partidul naţional român de reprezentantul românismului. Şi se credea din partea oficialităţii maghiare, că sunt oameni între români, cu cari e foarte uşor a cădea de acord, fără a sta de vorbă cu partidul nostru.

— Nu e nici o nevoe — trage prima concluzie d. Goga — să arătăm, că ce cugetare inferioară era această politică de struţ. Dacă nu din alta, dar cel puţin din acest trecut român apropiat am învăţat, sau am putut învăţa, că: negaţiunea nu poate fi un punct de vedere politic.

— Chiar pentru aceasta eu stau departe de concepţia dlui Tătărescu. Eu am luptat în contra acestei mentalităţi pe alte fronturi. Chiar pentru aceasta privind în faţa realităţii, recunosc plattforma şi dreptul de existenţă a partidului maghiar. Cel puţin până atunci, până când nu se prezintă în sânul maghiarimei din România o altă formaţiune politică mă declar, că sunt gata nu numai o arunca la oparte negaţiunea, dar stând la vorbă cu fruntaşii partidului, sunt gata a cercetă în comun acord din toate părţile problema maghiară şi aducând aceasta în concordanţă cu interesele statului român, vom incercà realizarea unei armonii cinstite între aceste două popoare."

Se cade a mulţumi cu respect recunoscător dlui Octavian Goga pentru aceasta declaraţie sinceră şi înţeleaptă. Din partea noastră trebue să mai amintim, că precum nu s'a putut reproşa nici până acum Partidului Maghiar că a stat în serviciul intereselor de clasă, de acum înainte cu atât mai puţin se va putea face aceasta. În numărul din 28 Aprilie al ziarului *Keleti Ujság* d. Árpád Paál a găsit cuvinte clasice despre soartea conună a maghiarimei, pentru a accentua unica gruparea, izvorită din interesele şi sentimentele comune ale noastre, iar' unitatea aceasta, care se prezintă cu un imperativ categoric, va obliga mai curând sau mai târziu pe politicianii români, să adopte mentalitatea dlui Octavian Goga şi să recunoască, ca Partidul Maghiar reprezintă de fapt intreaga maghiarime din România.

Director şi redactor răspunzător: dr. Elemér Jakabffy.
Secretar de redacţie: Ioan Botos. — Tipărit: Husvéth şi Hoffer, Lugoj.